

Ideologiernas historia (svenska som andraspråk) 1

Programmanus

Smärre avvikelser från texten kan förekomma i programmet.

Av-nummer: 10024 tv1sas

Emil Nikkah:

I två program ska ni få en kortversion av de ideologier som finns representerade bland Sveriges riksdagsledamöter.

Vi tänkte inte förklara ideologierna. Däremot tänkte vi berätta om deras historia här i Sverige. I dagens program börjar vi med liberalismen, sen över till socialismen och sist ekologismen.

Introduktion

Vi börjar med liberalismen. Den är mest känd från Franska revolutionen. Dess slagord var Frihet, Jämlikhet och Broderskap.

Då var liberalismen något samhällsomstörtande. När den kom till Sverige hundra år senare var den inte alls lika revolutionär.

Det var en politisk ideologi som satte människans frihet i centrum.

I Sverige i början av 1900-talet slogs människorna för allmän och lika rösträtt.

Liberalismen

1870–1905

För att förstå liberalismen måste man också förstå hur Sverige såg ut för över hundra år sedan, på 1800-talet.

Då var skillnaden mellan fattig och rik mycket stor. Kungen bestämde i Sverige.

De rika hade det bra. Men arbetarna fick jobba hårt bara för att överleva.

Kvinnor fick inte bestämma över sina egna liv. Män kunde slå sina fruar utan att få straff.

Liberalismens idéer spreds vid den franska revolutionen i slutet av 1700-talet.

Kungen och de rika störtades och bönderna och de vanliga stadsborna gjorde uppror.

Dom franska liberalerna pratade om frihet och rättigheter.

Men det tar hundra år innan liberalernas idéer kommer till Sverige.

Liberala partier bildades. En viktig liberal politiker hette Karl Staaf. Han hade startat en liberal studentgrupp i staden Uppsala.

Efter valet 1905 blev han Sveriges statsminister. Liberalerna ville att alla skulle få rösta i valen.

De rika skulle inte ska ha mer att säga till om än andra.

Partiet Socialdemokraterna håller med, men ett annat parti - Högerpartiet och kungen – vill att bara de rika ska få rösta.

1909–1921

Den liberale statsministern Staaf och Kungen, Gustav den femte, tycker riktigt illa om varandra.

Drömsamhället – svenska som andraspråk

Kungen känner sig hotad av Karl Staaf. Innan första världskriget är svenskarna rädda för Ryssland. Kungen vill ge mer pengar till försvaret, men det vill inte liberalerna.

År 1914 samlas 30 000 bönder från hela Sverige i Stockholm.

De tycker som Kungen och vill ha stark militär.

Kungen passar på, och klär sig i uniform och håller ett tal och säger att han inte tycker som regeringen.

Det blir kris. Regeringen måste avgå.

När det första världskriget rasar ute i Europa fortsätter liberalerna att kämpa.

I England vill en grupp rika kvinnor få kvinnlig rösträtt.

De använder våldsamma metoder. Många hamnar i fängelse.

I Sverige går det mer fredligt till.

En som också kämpar för kvinnlig rösträtt är författaren Selma Lagerlöf. Hon är liberal.

1918 tar första världskriget slut. Året efter 1919 får svenska kvinnor rätt att rösta.

1934– idag

1934 finns det två liberala partiet. Dom går ihop och bildar folkpartiet.

Samtidigt tar Adolf Hitlers nazister över i Tyskland. Det blir bråk på fler håll.

Nazister och kommunister slåss på gatorna. Liberalerna, dom är emot både nazisterna och kommunisterna.

År 1939 börjar andra världskriget. Den svenska regeringen är rädd för Tyskland.

Tyska soldater på väg till kriget får åka genom Sverige. En liberal journalist Torgny Segerstedt protesterar.

Nu blir kungen, Gustav den femte, arg. Han skäller ut Segerstedt. Regeringen tar Segerstedts tidningar.

Efter kriget kämpar folkpartiet för att de borgerliga partierna ska få makten.

På 50-talet är folkpartiet det största borgerliga partiet.

1976 vinner de borgerliga valet och Torbjörn Fälldin från Centerpartiet blir statsminister.

Men de borgerliga har svårt för att komma överens. Regeringen spricker.

En folkpartist, Ola Ullsten, blev statsminister istället.

Under större delen av 80-talet styrde socialdemokraterna, men trots det spreds flera liberala idéer.

I slutet av 80-talet slutade flera Europeiska länder att vara kommunistiska.

I början av 90-talet fick Sverige återigen en borgerlig regering som beslutade om stora liberala förändringar.

Liberaler har inte styrt Sverige så många år. Men liberalismen har ändå varit viktig.

Rätten att få tycka vad man vill och att få säga vad man vill är något som liberaler kämpat för.

Idag är de liberala idéerna inte längre drömmar utan snarare en grund för hela samhället.

Socialismen

Tänk dig att du jobbar 18 timmar om dan i en smutsig fabrik. Du kan få sparken när som helst och du får inte någon semester. Så såg det ut i Sverige i slutet av 1800-talet.

Det var då arbetarna började organisera sig.

De blev inspirerade av socialismens idéer och kämpade för bättre arbetsförhållanden.

I början av 1900-talet då enade sig liberalerna och socialisterna för allmän och lika rösträtt.

Drömsamhället – svenska som andraspråk

Ca 1850–1910

Sverige är ett fattigt land på 1800-talet. En miljon svenskar flyttade till Amerika.

Sverige var ett bondeland. Men fler och fler industrier kom. Arbetet var hårt. Många jobbade 16 timmar varje dag.

I Europa växte en rörelse fram som kallades "Socialismen" och som vill ändra på samhället och orättvisorna.

Då bildas fackförbund på arbetsplatserna. Men det är farligt att vara med. Man kan bli av med jobbet och bostaden.

Fackförbunden är socialistiska.

Idéerna kommer från två tyskar, Marx och Engels som skrivit boken "det kommunistiska manifestet".

I den boken skriver dom om en klasskamp. Arbetarna utnyttjas av de rika och måste göra revolution.

Efter fackförbunden kommer ett socialistiskt parti, socialdemokraterna. Det bildas år 1889.

Det är ett riktigt vänsterparti som vill att arbetarna ska få rättigheter.

En av dom som bildar partiet heter August Palm. Han hamnar i fängelse.

Socialdemokraterna och fackförbunden arbetar tillsammans.

De kräver att ingen ska behöva arbeta mer än åtta timmar. Deras viktigaste fråga är att alla ska få rösta.

1917–1960

År 1917 blir det revolution i Ryssland och kommunisten Lenin tar över makten.

De flesta socialdemokrater är emot Lenin. De vill förändra samhället långsamt och inte genom revolution.

Några i partiet tycker om Lenins idéer. De får lämna partiet. De bildar ett eget parti. Senare blir det ett kommunistiskt parti.

I Europa krigar länderna. Första världskriget rasar. Folk i Sverige svälter och köar för mat.

I Stockholm blir det bråk. Arbetarna kräver att få bröd kräver rösträtt åt alla. 1919 får kvinnor rösta.

Det blir demokrati i Sverige.

Mot slutet av 20-talet vill socialdemokraterna skapa ett bättre samhälle för alla, "folkhemmet".

Människor ska få bättre bostäder och vård och fattiga ska få bidrag. De flesta får det bättre.

Men inte alla. På 30- och 40-talet ökar antalet barnhemsbarn och psykiskt sjuka tvångsvårdas.

Under andra världskriget bildar de politiska partierna en gemensam regering. Sverige dras inte in i kriget.

1945 kommer freden och med den blir ekonomin bättre. Socialdemokraterna förändrar samhället på en rad områden.

Optimismen är stor. Äntligen får svenska folket betald semester.

1968– idag

I slutet av 60-talet växer vänsterrörelser i hela världen. Skälet är bland annat USA krig i Vietnam.

Den socialdemokratiske statsminister Olof Palme tar kraftigt avstånd från kriget.

Socialismen får en nytändning.

På 80-talet hyllar många kapitalismen. Många vill bli rika.

Drömsamhället – svenska som andraspråk

Men trots det driver socialdemokraterna igenom ett omdiskuterat förslag: löntagarfonderna. Tanken är att företag ska betala till gemensamma fonder som ska ge arbetarna makt i företagen. Motståndet blir stort. Fonderna försvinner när de borgerliga vinner valet. 1986 mördas statsminister Olof Palme mitt i Stockholm. Det blir en chock för socialdemokraterna och för hela Sverige. Fem år senare vinner de borgerliga valet och Carl Bildt blir statsminister.

Socialdemokraterna har idag kanske inte så mycket gemensamt med Marx. Tanken är inte längre att arbetarna ska äga fabriker. Istället vill socialdemokraterna att alla ska ha ett arbete och samma möjligheter oavsett klass, kön eller religion.

Ekologismen

Under de senaste årtiondena har vi inte fått så många nya politiska ideologier. Däremot en av dem som slagit igenom är ekologismen eller grön ideologi. I Sverige fick idén ett första genombrott med den gröna vågen på 1970-talet. Det var då unga människor och fredsaktivister lämnade stan och flyttade ut till landet. Men tankarna kring ekologi är mycket äldre än så..

1860–1939

Ordet ekologi kommer från en tysk man som heter Ernst Haeckel. Han tyckte att människor och djur är lika mycket värda. Så hade ingen tyckt före honom. Innan hade människor tyckt att människan skulle bestämma över djur och natur. Då fanns det ingen tanke att djur och naturtillgångar kunde ta slut.

Den första svensk som talade om att växter och djur kan utrotas hette Adolf Erik Nordenskiöld. Han åkte på resor till polarområden som Svalbard. Nordenskiöld tyckte att det behövdes nationalparker där djur och växter skyddas. År 1909 fick Sverige den första lagen som skulle skydda växter och djur och skapa speciella områden där växter och djur kunde skyddas.

Samma år 1909 bildas Naturskyddsföreningen. Det är en förening med vetenskapsmän som tyckte illa om att växter och djur höll på att försvinna. Dom vill få med sig svenska folket. Men dom flesta i Sverige är inte intresserade. Att gå i naturen – det har många människor varken råd eller tid med. Men i slutet av 1930-talet då fick svenskarna mer tid. Då fick alla två veckors semester.

1939–1975

Fler och fler börjar bry sig om naturen. Efter andra världskriget byggs fler fabriker och industrier. Men utvecklingen har en baksida. Naturen tar skada av alla utsläpp. Forskarna varnade för miljöförstöring. Nu växer kraven på att man inte ska skada djur och natur. En miljörelse växer fram. Hela industrisamhället kritiserar för att det förstör miljön.

1971 är det bråk i Stockholm. Ungdomar protesterar mot att träd ska sågas ned i Kungsträdgården.

Drömsamhället – svenska som andraspråk

Efter det vill allt fler rädda miljön. Miljörörelsen kallas också den gröna vågen. Många ungdomar flyttar ut på landet och de vill leva nära naturen. De vill odla grönsaker och inte behöva gå till affären. En del bryter mot lagen och ockuperar hus. Det är ofta hus som ska rivas.

1980– idag

På 1970-talet blir kärnkraftsfrågan en av de viktigaste samhällsfrågorna. Centerpartisten Torbjörn Fälldin vill ta bort kärnkraften. År 1976 vinner Torbjörn Fälldin valet och blir han statsminister. Men de andra borgliga partierna vill behålla kärnkraften och till slut får Fälldin avgå. Partierna bråkar om frågan.

1980 blir det folkomröstning om kärnkraften. Efter folkomröstningen startar ett nytt parti Miljöpartiet. Det är motståndarna till kärnkraften som startat partiet. Men miljöpartiet kom inte in i riksdagen 1985.

På våren 1986 händer något som får många att bli aktiva i Miljörörelsen. Ett kärnkraftverk i Sovjetunionen exploderar. Giftig radioaktivitet sprids till Sverige. Nu fick Miljöpartiet ökat stöd. Två år senare 1988, kom Miljöpartiet in i riksdagen.

En av de viktigaste frågorna för ekologisterna är djuren och på 1990-talet börjar ungdomarna protestera hur djuren behandlas. De vägrar äta kött. De är emot djurförsök.

I Sverige är det Miljöpartiet som ligger närmst ekologismen. Ekologismen är varken höger eller vänster på den politiska skalan. Den utgår i stället från vad som är bäst för jordens överlevnad.